

Н.І. Кожмякіна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-АГРАРІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У науковій галузі професійна мобільність не раз виступала об'єктом наукових досліджень (В.Г.Воронкова, І.М. Дичківська, Є.А. Іванченко, Е.Ф. Зеєр, З.Н. Курлянд, Е.В. Сайфутдінова та ін.). Досліджено окремі аспекти феномену "професійна мобільність": предметну сферу соціальної мобільності (С.А. Макєєв та ін.), трудову мобільність в умовах регіонального ринку праці (Н.В. Коваліско та ін.), особливості міжпоколінної мобільності (Г.В. Осипова, М.Я.Яценко та ін.), визначені види мобільності (Л. Бендикс, А.Кибанова, С. Липсет, Р.В. Ривкіна, П. Сорокін, М.Я. Яценко та ін.) і т. ін.

Мета статті: представлення структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти.

Формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти відбувалося через реалізацію структурно-функціональної моделі, яка подана на рис. 1. Теоретичними засадами формуючого експерименту виступили: теорії післядипломного навчання; розробка адекватних технологій і принципів навчання, активні форми навчання, які впливають на ефективність реалізації структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти.

В основу структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти покладені наступні принципи: активність і свідомість, системність і тематичність, інтеграція навчальних предметів, андрагогічні принципи, фундаментальність підготовки.

Принцип активності і свідомості є провідним взагалі у процесі навчання, зокрема дорослих, який означає усвідомлення процесу навчання та своїх дій щодо організації процесу навчання, передбачає формування свідомої мотивації у ставленні до навчання, сприяє розвитку загального ставлення до самоорганізації і самоосвіти. Активність виявляється у прагненні розв'язувати складні завдання, справлятися з проблемними завданнями, своєчасно виконувати й здавати завдання, розраховані на тривалий період, - все це є показником свідомості у навчальному процесі, яка, в свою чергу, є чинником активності менеджера.

Принцип системності й тематичності передбачає систему і тематичну послідовність викладу матеріалу при формуванні професійної мобільності менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти. Обговорюючи об'єктивні причини розвитку системних уявлень, ми переконуємося, що найважливішими з них є системність людської практичної діяльності та внутрішня системність людського мислення. Як відомо, в широкому сенсі система являє собою ціле, обумовлене властивостями, зв'язками, відносинами його складників. І. Кант дійшов висновку, що системність є властивістю природи. Під системою він розумів єдність багатоманітних знань, об'єднаних однією ідеєю [1]. На нашу думку, найбільш очевидними та обов'язковими є ознаки системності, серед яких: структурованість системи, взаємопов'язаність її складових частин, підпорядкованість тематики всієї системи певній меті.

Принцип інтеграції навчальних предметів – здійснення теоретичного та практичного синтезу знань, який передбачає перенесення ідей з однієї галузі науки в іншу і сприяє формуванню комплексних міждисциплінарних проблем.

Андрагогічні принципи передбачають врахування фізіологічних, соціальних, професійних, виробничих факторів, що безпосередньо сприяють або заважають процесу навчання дорослої людини, який будується з метою формування у слухачів нових освітніх потреб, конкретизація яких здійснюється після досягнення певної мети навчання.

Принцип ґрунтовності підготовки (навчального процесу) виявляється насамперед в об'єктивності результатів формування професійної мобільності, у довготривалій пам'яті менеджера, яка формується під впливом правильної організації навчального процесу, залежить від використання активних форм навчання, які сприяють продуктивності здобутих знань.

Таким чином, принципи залежать від конкретних технологій формування професійної мобільності, зокрема її складових.

Сформульовані принципи формування професійної мобільності менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти не є протилежними дидактичним принципам педагогіки й андрагогіки. Частково вони їх розвивають, частково корелюють з ними. Проте їхні дії в конкретних умовах навчання дорослих людей, як ми зазначали вище, відрізняються чіткою специфікою.

Відомо, що модельне уявлення будь-якого педагогічного явища сприяє репрезентуванню його як педагогічної системи через створення спеціальних аналогів, у яких відбито принципи організації та функціонування цієї системи. Дослідницьку увагу було сфокусовано на модельному підході щодо формування професійної мобільності менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти з метою зробити зазначений процес педагогічно керованим. Для цього було розроблено технологію формування професійної мобільності менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти, яка обіймає чотири взаємопов'язані етапи: діагностичний, комунікативно-когнітивний, самостійно-креативний, оцінно-контрольний. Всі чотири етапи технології спрямовані на формування професійної мобільності менеджерів-аграріїв відповідно до означених критеріїв і показників структури професійної мобільності менеджерів-аграріїв.

Метою першого (діагностичного) етапу було визначити рівень знань і готовності менеджерів-аграріїв до професійної мобільності. Навчальна діяльність менеджерів-аграріїв передбачала комп'ютерне та психологічне тестування, результатом якого було коригування навчальних програм відповідно до рівня підготовки, тобто до конкретних потреб тих, хто навчається. Засобом реалізації виступило соціально-психологічне тестування.

На діагностичному етапі ми розробили спецкурс "Теорія та практика професійної мобільності менеджерів-аграріїв", навчальну програму до нього. Розроблено наочно-демонстраційний матеріал, методичний посібник для самостійної роботи менеджерів-аграріїв, інструментарій для навчальних технологій. Спецкурс "Теорія і практика професійної мобільності менеджерів-аграріїв" складається з кредиту навчального часу – 108 годин і передбачає

три взаємопов'язаних модулів: “Основи менеджменту в агропромисловому комплексі” – 36 годин, “Планування і моделювання професійної діяльності менеджера-аграрія” – 36 годин, “Практикум з розробки інноваційних технологій в агропромисловому комплексі” – 36 годин. Були обрані такі форми організації навчальних занять, як лекція, практичне заняття, семінарське заняття, тренінг, дистанційна форма навчання, чат.

Метою другого (комунікативно-когнітивного) етапу, було формування професійної обізнаності, систематизація та узагальнення знань з професійної мобільності менеджерів-аграріїв. Навчальна діяльність передбачала комплексні й тематичні заняття; програмування комунікативної діяльності у вправах, в результаті чого слухачі оволодівають основами управління аграрним сектором, знаннями загальних основ соціально-економічної структури держави, розуміють соціально-рольові функції менеджера-аграрія, специфіку феномену “управління”; обізнані у сфері сучасних комунікаційних мереж, володіють техніками інформаційного обміну в діловому спілкуванні.

Для реалізації мети другого етапу формування професійної мобільності менеджерів-аграріїв у системі післядипломної освіти був запропонований модуль “Основи менеджменту в агропромисловому комплексі”, який складається з кредиту навчального часу – 36 годин, з них: лекцій – 8 годин, практичних – 10 годин, самостійна робота – 18 годин. Засобами реалізації виступили лекційні, практичні та семінарські заняття.

На лекційних заняттях менеджерів-аграріїв знайомили з сутністю поняття “менеджмент в агропромисловому комплексі”, “управління”, “організація як об'єкт управління”, з різними функціями й технологіями менеджменту, підходами до їх класифікації, технологіями про прийняття управлінських рішень, враховуючи галузеву специфіку. Для закріплення матеріалу пропонувалися практичні та семінарські заняття. Наприклад, на першому етапі практичних занять менеджерам пропонували використовувати кейс-стаді “Керівник прийняв рішення...”. Навчання за методикою аналізу конкретних ситуацій сфокусоване на дослідженні ситуації та використанні відомих фактів і аналітичних навичок для прийняття ефективного рішення, мета якого передбачала вдосконалення технологій прийняття рішень у сфері професійної діяльності майбутніх менеджерів-аграріїв, відпрацювання застосування теоретичних знань на практиці, використання технік спору, аргументації та доказу. Використання кейс-стаді давало можливість показати використання найбільш актуальних і часто вживаних технологій прийняття рішень у сфері професійної діяльності аграріїв; удосконалення вмінь користуватися вербальною і невербальною знаковими системами передачі інформації. Для досягнення мети і навчальних цілей практичного заняття, в основу якого покладено методіку аналізу конкретних ситуацій (АКС), тобто кейс-стаді “Керівник прийняв рішення...”, учасникам заняття необхідно детально ознайомитися з пакетом міні-кейсів і розглянути ситуації, враховуючи галузеву специфіку, вміти обґрунтувати, чому саме ця технологія прийняття рішення використана, підсумувати погляди й перспективи головних персонажів та перешкоди, які стоять на їхньому шляху, скласти список ключових фактів, визначити свою позицію по відношенню до проблеми, поданої в міні-кейсі. Специфіка цих кейсів полягає в тому, що вони поетапно ускладнюються.

Отже, цей метод зосереджений на реальних питаннях, що постають перед керівниками в сучасних організаціях, сконцентрований на розвитку керівного бачення ситуації, сприяє отриманню менеджерами аналітичних та оцінних навичок, уміння вирішувати проблеми.

Для вдосконалення обізнаності з основами управління аграрним сектором та соціально-рольовою функцією менеджера-аграрія на практичне заняття “Планування та контролювання як загальна функція менеджменту” слухачам заздалегідь пропонувалися питання для підготовки: сутність і види планування, загальна характеристика бізнес-планування, сутність і особливості контролювання, види контролю, система контролювання виробничих процесів. Навчальні цілі передбачали надання можливості застосувати функції менеджменту в аграрному секторі, практично використовувати системи контролювання виробничих процесів в агропромисловому комплексі, систематизацію знань бізнес-планування у сфері професійної діяльності. Крім презентації завдання та шляхів розв'язання даної проблеми, менеджери повинні були обґрунтувати свої пропозиції та можливі варіанти, враховуючи теоретичні засади й досвід роботи. Ці завдання сприяли не лише отриманню інновацій в аграрному секторі, закріпленню теоретичних знань, також їх практичному використанню в умовах реформування аграрного сектору та економічної нестабільності.

Міждисциплінарні круглі столи на тему: “Інформація та комунікація в менеджменті. Комунікаційні мережі” сприяли вдосконаленню обізнаності у сфері сучасних комунікаційних мереж, розширенню знань про функціонує системи інформаційних каналів, їх види, підвиди, професійно-комунікаційну мережу, набуття комунікативних умінь використовувати мережі передачі інформації.

Метою третього самостійно-креативного етапу було підвищення рівня професійної мобільності, удосконалення знань і умінь використовувати сучасні інноваційні технології в аграрному секторі. Засобами реалізації на даному етапі виступили лекційні та практичні заняття, тренінг, стажування.

Для реалізації мети самостійно-креативного етапу як логічне продовження було запропоновано модуль “Планування та моделювання професійної діяльності менеджера-аграрія”, який складається з кредиту навчального часу – 36 годин, з них: лекцій – 4 години, практичних – 14 годин; самостійна робота – 18 годин. В результаті слухачі, будуть обізнані з основами професійно-комунікативної діяльності, міжособистісної взаємодії у сфері ділового спілкування, вмітимуть швидко пристосовуватися до змін в економіці.

На даному етапі були використані проблемні лекції з питань планування особистої роботи менеджера-аграрія, нормування управлінської праці, облік та аналіз робочого часу, документування в управлінській діяльності. На проблемних лекціях ставилася певна проблема і пропонувалося її розв'язати. Ми застосовували проблемний виклад різних видів: показовий (монолог) і у вигляді проблемної бесіди (з активною участю менеджерів). Широкого застосування набув метод дискусії при викладанні лекційного матеріалу. Менеджери не тільки відповідали на окремі запитання, але й вільно обмінювалися думками в інтервалах між логічними поділами. Отже, на лекціях такого типу викладач мав можливість активізувати не лише мовленнєву діяльність тих, хто навчається, але й почути їхнє власне ставлення та розуміння проблеми, уміння застосовувати знання на практиці.

Для вдосконалення обізнаності з основами управління аграрним сектором, сучасними технологіями в аграрному секторі економіки менеджерам була запропонована ділова гра “Сучасні технології в аграрному секторі економіки”.

Проведена діагностика професійно важливих якостей особистості та її адаптованість до роботи в умовах соціальної нестабільності надавала можливість подальшого планування проведення тренінгів у залежності від потреб тих, хто навчається. Запропонована серія тренінгів сприяла не лише

функціональному аналізу діяльності менеджера, але і складанню моделі сучасного менеджера-аграрія, вдосконаленню шляхів оптимізації управлінськими процесами, оволодінню тактиками прямого і непрямого впливу, сприяла вмінню контролювати власні дії та мовлення в ситуації конфлікту, враховуючи специфіку управлінських задач.

Завершуючи модуль “Планування та моделювання професійної діяльності менеджера-аграрія”, була проведена навчальна зустріч за круглим столом. На заняття винесена тема “Ділові контакти в діяльності менеджерів-аграріїв”, яку слід розглянути ґрунтовніше, ніж інші. Питання до запрошених формулювалися заздалегідь. Обговорення, як правило, йде без активної участі менеджерів.

Оскільки мета даного етапу передбачала стажування, результатом якого була розробка та впровадження інноваційних технологій в аграрному секторі економіки, то логічним продовженням самостійно-краєтивного етапу був початок модулю “Практикум з розробки інноваційних технологій в агропромисловому комплексі”, який складається з кредиту навчального часу – 36 годин, з них: лекцій – 2 години, практичних – 16 годин, самостійна робота – 18 годин.

Запропонована лекція орієнтує менеджерів на творчу роботу, яку вони повинні виконати під час стажування, і спрямована систематизувати їхні знання щодо інноваційних технологій, класифікації технологій в агропромисловому комплексі.

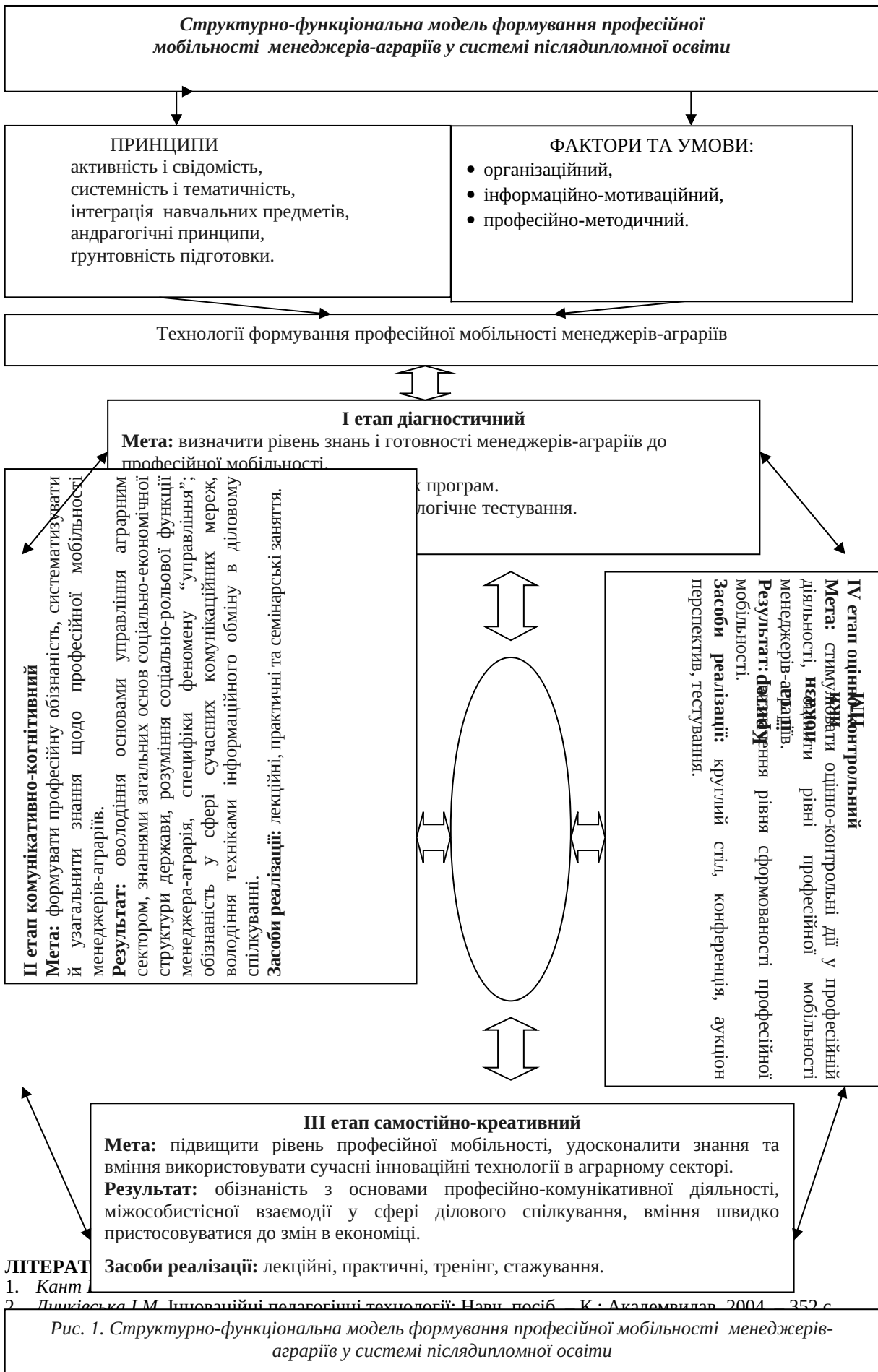
Метою четвертого – оцінно-контрольного етапу було стимулювання оцінно-контрольних дій у професійній діяльності, оцінка рівнів професійної

мобільності менеджерів-аграріїв. На даному етапі менеджери не тільки брали участь у конференції, розв’язували кадрові проблеми сьогодення в агропромисловому комплексі, але й презентували власні розробки щодо впровадження інноваційних технологій.

З метою узагальнення й систематизації знань стосовно розробки та впровадження інноваційних технологій в агропромисловому комплексі, вдосконалення вміння використовувати їх на практиці та формування професійної компетентності, було запропоновано аукціон перспектив, який дав можливість побачити не тільки вміння менеджерів застосовувати знання на практиці, враховуючи швидкі зміни сьогодення, використовувати диференціальний підхід та обґрунтовувати власну думку, але і продемонструвати готовність до соціально-професійної адаптації.

Завершуючи модуль “Практикум з розробки інноваційних технологій в агропромисловому комплексі”, менеджери підготували і провели конференцію “Професійна мобільність: теорія та практика”, на яку були запрошені бакалаври і спеціалісти з менеджменту. Насамкінець оцінно-контрольного етапу було проведено контрольне тестування.

Отже, результати формувального експерименту засвідчили суттєву різницю за всіма показниками менеджерів-аграріїв експериментальної і контрольної груп, що підтверджує ефективність запропонованої структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності в системі післядипломної освіти.

Представлено складові структурно-функціональної моделі формування професійної мобільності менеджерів-

аграріїв у системі післядипломної освіти, теоретичні засади побудови та принципи її реалізації.

SUMMARY

The article presents the components of structural and functional model of formation of agrarian managers' professional mobility in education system, suggests some

theoretical bases of construction and the principles of its realization.

Науковий керівник: к. пед. н., доц. Н.В. Кічук.
